

“50/50. 50 peces per 50 anys”

Del 22/04/22 al 08/01/23

Edifici de l'Harmonia. Museu de L'Hospitalet : Planta *baixa Sala gran, sala petita i hall entrada*

Rebuda a l'exposició:

Benvinguts i benvingudes a l'exposició commemorativa al 50é aniversari de la creació del Museu de L'Hospitalet. Avui tindrem la gran sort de fer un recorregut a través d'una mostra d'objectes seleccionats que no només tenen una estreta relació amb la ciutat sinó que, a més, serà la primera vegada que aquestes peces úniques es veuran en conjunt doncs normalment es troben en diferents ubicacions (no sempre en exposició pública) i són de difícil visualització.

Així doncs, veuran que la diversitat del conjunt d'objectes aquí mostrats és un reflex directe dels canvis i transformacions així com de l'ànima i la història, no només de L'Hospitalet, sinó de la pluralitat de la població que ha viscut i viu en aquest entorn/indret al llarg del temps (*en aquest moment es pot procedir a preguntar la procedència del grup per a poder establir una primera presa de contacte*).

Bé, per començar el nostre viatge els llenço una pregunta: Saben on es troben? Exactament, es troben a una de les seus del Museu de L'Hospitalet, a la casa de l'Harmonia; però en realitat es troben també dins la història i això ens ho explicaran algunes peces, avui parlarem molt amb els objectes. Ens dirigirem cap la **peça H-23**, el dibuix de Soler i Jové on es veu el carrer Xipreret i l'Harmonia. Com bé saben, el Museu té com a finalitat difondre i preservar el patrimoni cultural i material de L'Hospitalet, així com la memòria històrica, donant a conèixer el passat, el present i el projecte de futur de la ciutat. Perquè els dic tot això? Doncs perquè ens trobem el museu dins d'un altre museu (i ara ho veurem amb la peça en qüestió); ja que si bé és cert que va ser inaugurat l'any 1972, aquest emplaçament es remunta a més enrere. Quan l'Ajuntament va considerar la necessitat d'obrir un museu que allotgés i mostrés el patrimoni cultural de la ciutat, es va triar un edifici representatiu del mateix, la **Casa España**. Es tracta d'una masia del segle XVI, construïda per la família Lluell, que més tard seria propietat dels Molinés i finalment de la família Espanya.

Després de la seva restauració el 1969, l'any 1970 va ser adquirida per l'Ajuntament de L'Hospitalet per a adequar-la com a equipament cultural municipal, i el 1972 es va inaugurar, amb les primeres sis sales permanents ja instal·lades, on s'explicava els orígens geològics de la ciutat i la seva evolució històrica, des de l'antiguitat fins a la urbanització del segle XX. El director seria Francesc Marcé i Sanabra. Finalment, l'any 1975 l'edifici fou declarat Bé Cultural d'Interès Nacional. Al llarg d'aquests 50 anys, el museu ha anat canviant i modernitzant-se: el museu va incorporar l'edifici L'harmonia, on ens trobem ara, que es va restaurar el 2008 per acollir-hi la col·lecció d'art, i on pot veure's exposat el Retaule de Sant Roc de Jaume Huguet i el 2013 el museu incorporava també la restaurada casa pairal de Can Riera que conté els espais dedicats als serveis tècnics i pedagògics del Museu de l'Hospitalet així com ofereix els serveis de Memòria Democràtica.

Doncs bé, tornant a la peça com hem dit, el 1966 l'Ajuntament havia adquirit l'edifici de Casa Espanya, una casa senyorial al carrer Xipreret, un dels més emblemàtics i el qual veiem al dibuix, per adaptar-la com a *Museo de la Ciudad* i és en aquest indret on es mantenen conservades les estructures arquitectòniques del segle XVI a més de diverses cases senyorials. Soler i Jové tindrà un paper important en aquesta inauguració ja que l'Ajuntament li va encarregar una exposició sobre paisatges de l'Hospitalet per aquest dia; per tant, és per això que la peça que tenen davant rep la referència de H-1 doncs és la primera peça del museu. I aquesta dialoga amb una altra, la **peça H-38**, anem a veure-la. Com veuen es tracta del Cartell que rememora l'exposició del 69 de la que hem estat parlant.

La importància del fons patrimonial de la ciutat va ser un dels arguments valorats per a la creació del Museu de L'Hospitalet, d'aleshores ençà, la seva creació ha permès que tots i totes puguem gaudir dels tresors de la ciutat, a la vegada que en coneixem els seus orígens, que són també els nostres. Així, a través de les tasques de conservació de material arqueològic, restauració, investigació, i museïtzació per a la divulgació, el museu s'encarrega de difondre i conservar el patrimoni cultural i material de l'Hospitalet, tot donant a conèixer el passat, el present i el projecte de futur de la ciutat. En aquest sentit l'objectiu és mostrar la realitat de la població i destacar els seus valors culturals d'ahir i d'avui fent participi a tot visitant oferint eines de coneixement sobre els fets històrics, polítics i culturals esdevinguts al indret des dels seus inicis i amb una voluntat de construir un futur basat en la consciència d'una identitat urbana col·lectiva.

[En aquest moment és quan iniciarem la dinàmica de la capsa]. Bé doncs feta aquesta primera introducció, ara els toca a vostès triar la història que volen conèixer. Deixarem que l'atzar ens guiï. Hem dut aquí una capsa plena de fonts actual, plena de present. Diguéssim que serà el nostre museu quotidià, viu. Hem dit que l'objectiu final d'aquesta mostra és mostrar la realitat de la ciutat i destacar els seus valors culturals d'ahir i d'avui així que nosaltres avui escoltarem aquests vincles que ens expliquen les peces tot prenent consciència de la identitat urbana col·lectiva *(demandar que algú extregui una de les fonts confeccionades)*.

A partir d'aquí el recorregut esdevindrà canviant segons les peces que surtin de la capsa, per tant el que es farà a continuació és explicar quin context històric i quins objectes expositius i làmines de suport estarien vinculats a les opcions de la capsa. Cal tenir en compte que és molt probable que no surtin totes, ni les mateixes, en una visita així doncs cada grup tindrà una experiència diferent així com personalitzada segons les inquietuds i per tant l'experiència i el compartir la història anirà més enllà de les parets del museu. Així mateix sempre és compartirà un objectiu de base, veure com tot el que ens envolta és part de la nostra història i nosaltres som part i resultat d'aquesta i com el museu és una eina indispensable per a reunir tot el trencaclosques, endreçar-lo i fer-nos-el arribar.

En el següent punt es presentaran les peces de la capsa amb les diferents explicacions i relacions amb les peces de l'exposició (les imatges de dins la capsa s'han emmarcat per a diferenciar-les). S'afegiran també algunes imatges extres per si es volen elaborar com a làmina de suport. En tot cas aquí s'escriuran les explicacions necessàries però s'ha creat un document a part on està redactada tot el context històric (general i de l'Hospitalet) com a suport i ampliació per l'educador/a. És important entendre que les explicacions de les peces poden ser reutilitzades per a d'altres peces si el context s'hi escau, no és una guia fixa.

- Sitja de la Torrassa

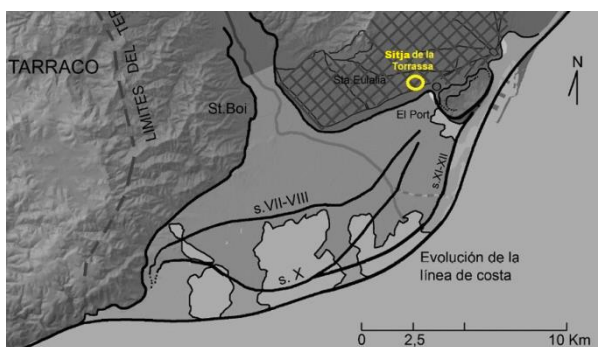

Arqueòlegs d'ADIF varen iniciar, el passat 2020, treballs de prospecció arqueològica a la Sitja de la Torrassa, una excavació ubicada al costat del pont d'en Jordà, que comunica l'estació de metro de Santa Eulàlia amb el barri de la Torrassa. La sitja, localitzada els anys 30 del segle passat, servia per emmagatzemar gra.

Els treballs es van fer amb el vistiplau de la Generalitat i sota la inspecció de la secció de Patrimoni de l'Àrea d'Educació, Innovació i Cultura de l'Ajuntament". Prèviament als treballs dels arqueòlegs i per millorar la seguretat de les vies, ADIF va fer tasques de neteja de la vegetació i de regularització dels talussos. Va ser en aquell moment quan es van detectar altres restes que podrien formar part del jaciment.

La sitja, com dèiem, localitzada el 1934, servia per emmagatzemar gra, estava feta a terra i contenia terra i peces del segle IV aC fins al III dC com a mínim (fragments de ceràmiques romanes, d'àmfores ibèriques...) Una d'aquestes peces que es trobaven dins és la peça de l'exposició **H-25, la ceràmica àtica** de vernís negre. Aquesta és una de les restes arqueològiques més antigues trobades a la ciutat i ens mostra que tenim poblament des d'antic (en aquest cas des d'època ibèrica). La ceràmica àtica, d'origen grec, és de la regió d'Àtica (actual Atenes) i ens diu que va ser importada. Com a dada curiosa: Durant la postguerra, el forat de la sitja es va convertir en una barraca on vivien famílies sense casa. I perquè es troba allà la sitja? Doncs veurem com les peces i l'arqueologia ens parlen del passat quotidià: el segle IV aC és un moment important a la Vall del Llobregat doncs apareixen quantitat de nous jaciments.

Sembla que a partir d'aquesta època es posen en explotació gran quantitat de terres a la vall i s'inicia la utilització del delta com a embarcador. La bona situació fa que el turó argilós de la Torrassa sigui un bon lloc d'explotació agrícola, d'habitatge i de vigilància de la zona del delta de cara als intercanvis de productes amb les naus.

Creiem que el delta del Llobregat era considerat com a port important de la Catalunya central però sempre depenent (tant els poblats com el port) d'un nucli ibèric major, el de Montjuich (Sant Boi i la Penya del Moro de Sant Just Desvern també serien indrets importants de domini visual i emmagatzematge). A partir d'aquesta font de la capsa podem explicar com hem vist la peça de l'exposició nº24 però també la **peça H-49: esquelet Romà**: aquesta peça també fou descoberta durant el transcurs d'unes obres per a instal·lar un ascensor a una finca del carrer Joan Pallarès nº32 el 2019. Es tracta de les restes òssies d'un home d'entre 21-29 anys. La posició indica la falta d'un ritual funerari pel que podria ser que fos resultat d'una mort accidental.

A més per les traces de desnutrició i la tipologia d'enterrament podríem estar davant d'un esclau o d'una persona d'un molt baix estrat social. La qüestió interessant és que en la zona s'han trobat fragments de ceràmica de cuina romana (segles II-III dC) i tègules, i de fet, a uns 150m, construint un pàrquing a la plaça de l'Ajuntament se'n van trobar més, així doncs sembla que a la zona de la Vila Vella hauria un nucli d'activitat d'època romana.

-IES Can Vilumara

El nom de l'Institut, ens vindria donat per ep el nom del cognom d'una família de moliners i seders del segle XVII provinents del Pont de Vilomara. Part de la família es va traslladar a Manresa on hi van construir fàbriques de seda. Els descendents tenien fàbrica a Barcelona, però amb l'obertura de la part alta de l'avinguda Diagonal, la van haver de traslladar i van obrir la de L'Hospitalet de Llobregat.

La famosa fàbrica de L'Hospitalet, doncs, va ser construïda per Francesc Vilumara i Bayona i va començar la seva activitat a principis del segle XX, concretament a l'any 1907. La fàbrica Vilumara era coneguda popularment per Les Sedes, nom referent a la fabricació de seda. Els edificis, i el seu simbolisme, són resultat de moltes generacions de dissenyadors de teixits de seda. En els darrers anys de la dècada dels setanta i a principis de la dels vuitanta van haver grups polítics que mostraren el desig d'enderrocar la fàbrica per convertir-la en un espai verd, però es van trobar amb la voluntat de molta gent que no volia eliminar aquesta referència cultural que suposava l'edifici. Després d'una llarga confrontació es va aconseguir salvar l'edifici i més tard fer l'institut.

Al tercer any de funcionament es posa en marxa l'edifici nou, molt més modern i més ben preparat per satisfer les necessitats escolars del centre. A destacar la casa-porteria d'estil modernista amb maó i una franja ornamental de papallones de terracota.

Aquesta peça de la capsa es pot vincular ràpidament amb la **peça H-29 de l'exposició: Balança Vilumara**: peça que procedeix de la fàbrica de sedes Can Vilumara i servia per a fer possible el pesat de les madeixes. Cal recordar que la indústria tèxtil va constituir més de la meitat del pes industrial de la ciutat a finals del segle XIX. Durant aquest segle, l'Hospitalet es va anar transformant d'una petita vila agrària (amb dos nuclis) a una vila que progressivament s'anava incorporant al cinturó industrial barcelonès convertint-se al segle XX en un centre industrial que atreia empreses com aquesta que fou traslladada des de Barcelona el 1907.

Com dèiem, des de la segona meitat del segle XVIII la industrialització de Barcelona va afectar l'Hospitalet; un exemple de proximitat el tenim el 1840 on veiem com al barri de Sants de Barcelona, que es va industrialitzar amb la instal·lació de les majors filatures de cotó de Catalunya, es passa de 500 habitants a 25.085 (de 150 cases a 3.344 edificis). A més en aquest procés va arribar el ferrocarril (línea de Barcelona a Vilafranca, el 1854 que tenia parada a la Bordeta i al costat de la Vila vella).

Com estava succeint als voltants, a l'Hospitalet, van sorgir doncs, nous barris, sobretot al voltant de les carreteres, per exemple el barri de Santa Eulàlia. A més van apareixent en territori català també colònies industrials i nous nuclis d'habitatges i fàbriques al costat de camins i carreteres, de fet, veiem una expansió fins a Cornellà.

És comú llegir que la revolució industrial va causar la subúrbialització de l'Hospitalet doncs, des

FOTO 49: La fàbrica de Pau Cucurny fou la pionera d'un sector industrial que va esdevenir fonamental per la ciutat: el de la ceràmica.
Arxiu Històric de Santa Eulàlia.

de 1850, apareixen, com a Barcelona, raval industrial, suburbis de residència obrera... de fet tot això es plasma també a nivell arquitectònic ja que a principis del segle XIX els edificis eren els propis d'una comunitat rural i més tard, al segle XX ja veiem edificacions amb un altre estil (com a exemple podem esmentar la **peça H-5: Cap de Lleó de Correus**, per a que visualitzin l'edifici de correus i

vegin un exemple de l'arquitectura del segle XX). És precisament en aquest segle XIX on veiem que l'agricultura de l'Hospitalet es transforma, passem d'una economia de subsistència, amb alguna parcel·la de cultiu comercial, a una agricultura intensiva basada en l'horticultura ja totalment comercial destinada a obtenir beneficis immediats.

L'Hospitalet es va anar industrialitzant com a conseqüència de que a l'emmurallada Barcelona no havia espai, per això veiem indústries que es traslladen aquí com la nostra protagonista d'ara: Sedes Vilumara.

Tot i que, com hem vist, el sector tèxtil constituïa el 70% de la contribució industrial, el creixement més gran el va experimentar el sector dels materials de construcció (bòbiles i fàbriques de ceràmica). Cal destacar la producció de ceràmica (com els Curcurny, aquí podem vincular la **peça H-4 Porcella de Clar de Luna** feta per un ex-director d'aquesta fàbrica) doncs és autòctona i és en aquest sector on cal buscar l'origen de la petita burgesia local: implicava una inversió inicial petita, estava a prop del mercat de Barcelona i tenien al costat les primeres matèries, l'argila i l'aigua. També cal destacar la fàbrica de greixos i adobs: l'Aprestadora, que diuen que "perfumava el barri de Santa Eulàlia".

Un aspecte clau que ens mostren les fonts són les condicions de vida dels treballadors (el seu sou, l'alimentació, les malalties...). Bàsicament la paraula que definiria la situació durant el segle XIX és: precarietat.

Foto 55: Teler mecànic de Can Vilumara. La indústria tèxtil de l'Hospitalet fou, des de finals del s. XIX i fins a la crisi dels anys setanta, el sector econòmic capdavanter Museu de l'Hospitalet.

Anecdòticament es va proposar l'obertura d'un billar però no es va acceptar la proposta ja que es va concloure que no es faria cap negoci ja que ningú s'ho podria permetre. Si preguntem sobre la diferència entre sexes, només tenim documentació en l'ensenyament on els homes cobraven 14'6 rals i les dones 9'8. Però el màxim problema era que la majoria de la població cobraven segons la climatologia o quan l'enfermetat els ho permetia (peons, paletes...) i a tot això cal afegir la falta de seguretat en la indústria, tant pels accidents amb ferits i morts documentats com perquè estaven a mercè dels cicles de l'economia i potser tot i haver fet jornades de 11 a 14 hores, no cobraven en mesos. A més tenim estadístiques fetes i els preus de la roba per a ells eren prohibitius, pels jornalers també eren molt alts i les necessitats com el pa, patates, arròs o llegums van anar oscil·lant però tampoc eren barates (i ja no dir la carn, el peix i l'oli).

Per això a partir d'aquí les fonts es mostren un associacionisme obrer, ja que no existien les assegurances van aparèixer associacions i mutualitats a conseqüència de la influència de Barcelona [Aquí es pot enllaçar si es creu convenient amb **la peça H-49: la Partitura i Cartell Coral "Els Matiners"** doncs una d'aquestes associacions que va sorgir foren els Cors Clavé].

- La Farga de l'Hospitalet

La història d'aquest edifici industrial del barri de Sant Josep on molts heu anat a comprar o a fer exàmens, començava l'any 1900 quan es va instal·lar la "Herrería San José". L'any següent aquesta fou comprada pels que crearan la societat "Altos Hornos de Cataluña S,A" la qual va instal·lar una foneria

industrial al barri. Cal destacar que el 1925 es va posar en funcionament el primer forn elèctric i la seva activitat serà gran des de 1926 fins a 1982. Hem de dir que la Farga va ser una indústria líder de la siderúrgia catalana que va destacar per la fabricació d'acers especials. Des de 1982 la Farga va estar tancada fins l'any 1985 quan es va celebrar la primera edició de FiraCiutat. L'Ajuntament de l'Hospitalet lloga les naus durant dos anys seguits per aquest esdeveniment fins que el 1986 decideix comprar l'antiga factoria per uns 600 milions de pessetes.

Doncs bé, per introduir-nos dins la història anirem a la **peça H-33: Casc Obrer de la Farga**. I amb tot això, què és una Farga? Una Farga és com dir: el taller del ferrer, el lloc on s'escalfa i es treballa el metall utilitzant l'art de la forja, per tal de deformar-lo mitjançant la utilització d'una eina d'impacte (martell, martinet...) i d'un suport (enclusa, matriu...). Rebieu especialment el nom de Farga aquells llocs on s'obtenia i es treballava el ferro per reducció directa de la mena de ferro (les roques i minerals de les quals es pot extreure el ferro metàl·lic.) La mineria del ferro implica moure enormes quantitats de mena de ferro i residus, a més és un negoci amb un marge econòmic baix, ja que el ferro té un valor econòmic significativament més baix que els metalls bàsics. En resum, necessita una inversió de capital alta i requereix invertir en infraestructures com la de ferrocarril per a transportar la mena de ferro a un port de mar o una altra destinació (per aquest motiu la mineria de ferro està concentrada en poques empreses). Tot això ens ajuda a entendre la història de l'edifici de l'Hospitalet; tant la durada com el vincle amb la peça en qüestió. Aquest casc blau és un equip de protecció individual que evita als operaris el perill de contusió al cap i actualment és habitual en les ciutats però no sempre ha estat així com bé sabem si recordem les condicions laborals en les fàbriques durant el segle XIX. A més, als anys 70 del segle XX, la ciutat s'havia expandit tant que les cases quasi tocaven la fàbrica, això feia que l'ambient de fums i insalubritat fos impossible.

A través de l'Associació de Veïns es va organitzar una lluita contra l'empresa que va esdevenir amb nombroses protestes al carrer sobretot el 1980: les famoses *Protestes de la Farga* per fer fora l'empresa "Altos Hornos de Cataluña" (de la qual Jordi Pujol era el màxim accionista).

Aquí, si no ens ha sortit la peça de la Balança Vilumara, es pot explicar d'igual manera tot el context històric fabril del segle XIX així com les males condicions laborals i el sorgiment de l'obrerisme.

- Estadi Municipal de Futbol de L'Hospitalet

Per a comentar aquesta imatge ens poden posar directament davant de la **peça H-46: Pilota**. L'Hospitalet de Llobregat (igual que Viladecans) va ser subseu olímpica de beisbol (que entrava per primer cop en el programa olímpic oficial) i va acollir els

entrenaments de la selecció nord-americana de bàsquet.

Aquesta pilota va ser una de les que s'utilitzaven en l'Estadi de Beisbol de l'Hospitalet l'any 1992 quan es va fer en aquesta instal·lació la prova olímpica de beisbol. De fet aquest estadi que va ser construït de zero ja que no existia tal emplaçament per manca de tradició de beisbol. Per a la seva localització es van escollir uns terrenys agrícoles a la zona de la Feixa Llarga i la seva construcció va costar uns 1218 milions de pessetes. L'estadi es va inaugurar dos anys abans dels Jocs Olímpics i va acollir la Copa Intercontinental el 1991. Doncs just aquest estadi és avui en dia, i des del 1999, el que veiem en la imatge, l'Estadi Municipal de Futbol; a més, hem d'afegir la construcció del Complex Esportiu de l'Hospitalet Nord per aquestes jornades olímpiques també.

De fet, aquest estadi ens permet parlar d'un fenomen que hem pogut veure durant tota la història de l'Hospitalet: la influència de Barcelona en aquesta regió. Per a parar d'aquest tema podem fer esment de nou a la *Revolució Industrial* i també es proposa aquí anar davant la **peça H-45: Con Inauguració Ronda de Dalt**. I amb aquest seguirem parlant del fenomen de transformació urbanística que va esdevenir dels Jocs Olímpics i que va esquitxar, com en el segle XIX, la zona de l'Hospitalet la qual va quedar modificada.

Aquest con és un dels originals que es trobaven a la inauguració de la sortida de la Ronda de Dalt que pertanyia a l'Hospitalet el 1992. Aquest artefacte històric és l'exemple clar de com un objecte, que a simple vista pot no tenir cap tipus de rellevància a part de la funcional, és capaç de representar d'un fet concret. El trobem en el museu com a testimoni dels canvis urbans que van conformant la ciutat on ens trobem. En aquest cas, la concessió a Barcelona dels Jocs Olímpics va permetre que s'inauguessin grans infraestructures com la Ronda de Dalt, un accés de la qual és per l'Hospitalet. Aquesta infraestructura havia sigut ja projectada des dels anys 60 però no va ser fins a tenir els fons olímpics que va poder executar-se. Aquest projecte dividia el barri de Sanfeliu per la meitat i això va provocar que els veïns es manifestessin. Tant és així que aquests van tenir èxit i es van haver de crear nous espais i enderrocar-ne d'altres per a cobrir la Ronda. L'edifici de la Plaça de les Comunitats va ser fet en aquell moment per allotjar serveis importants com el CAP o el Centre Cultural.

I és que les comunicacions sempre han estat clau en aquesta regió ja des de ben antic. Ja a la prehistòria, el famós *Rubricatus* (el Llobregat, en l'antiguitat prenia aquest nom ja que les aigües estaven tintades de vermell pel sediment) fou important per les rutes.

Coneixem diverses troballes del Neolític (que en aquesta mostra no tenim exposades) que ens mostren el riu com a eix de comunicació (aquí si es vol es pot fer esment a la **peça H-10: Molar de Mamut**, com a exemple de canvis en el territori). A més a partir de troballes com vaixells i àncores enfonsades s'ha vist que la zona del Delta fou una zona de port important en l'antiguitat (es parla d'això també a la peça de la Sitja de la Torrassa vinculada amb l'esquelet romà i la ceràmica àtica) i segurament hauria una exportació de vi cap a Gàl·lia i Roma.

Però tornant a les vies de comunicació terrestre, (anar cap a la **peça H-51 Cap de Medusa**) hem de fer esment a una troballa que de ben segur també coneixereu, és el famós cap de Medusa reproducció del qual tenim en aquesta exposició (trobat davant l'ermita de Santa Eulàlia de Provençana). La peça original es troba avui al Museu Arqueològic de Catalunya, a la zona de Montjuïc a Barcelona. Perquè mencionem ara un objecte de context funerari? Doncs perquè troballes com aquestes, a part de la toponímia, ens ajuden a dibuixar el traçat de les comunicacions (vies i camins) i per tant de les relacions amb Barcelona i la importància de la zona. Així, aquest tipus de restes funeràries formarien part d'altars funeraris i de tombes les quals es posaven sempre resseguint les vies de comunicació importants, fora muralles.

En aquest cas s'ha vist que existiria una possible via pel Camí Reial que aniria des de Barcino fins l'embarcador al cantó dret del Delta així que, de nou podem dir que, des de la fundació de Barcino, la zona de l'Hospitalet ja es veu molt influenciada per aquesta. Si ens estem preguntant per la Via Augusta, sembla que la xarxa de camins del nostre territori devia estar formada per dues vies: la mateixa Via Augusta i una altra que anava vorejant la zona portuària del delta del Llobregat. Possiblement la Via Augusta, el ramal important (l'eix Santa Eulàlia-Prat de la Riba-Major) circulava per la part alta del terme, coincidint amb el traçat de l'antiga travessera, aquest camí devia continuar per Esplugues i Sant Just fins a Martorell. L'altre camí devia anar pel traçat aprofitat pel posterior Camí Reial del que parlàvem, anant cap a Cornellà, d'es d'on possiblement es podria passar cap a l'altre cantó del riu o girar riu amunt.

Com a apunt final anecdòtic i per a posar en valor la ciutat de l'Hospitalet i, les comunicacions, els grans serveis dels que disposa, es pot fer menció a la **peça H-5: Cap de Lleó de Correus** per a parlar de la concessió del títol de ciutat a l'Hospitalet el 15 de desembre de 1925; dos anys després, el 1927, s'inaugurava l'edifici de correus a la Plaça del Repartidor.

- Casa España

De la Casa España ja n'haurem parlat en la introducció però si ens apareix aquesta font, no només podem parlar del seu passat històric sinó que també tenim diverses peces de l'exposició amb les quals vincular-la.

Si recordem el passat d'aquest edifici d'estil gòtic tardà, ens remuntem al segle XVI quan fou construïda per Antic Lluell (pagès benestant amb múltiples propietats) i de fet aquesta primera seqüència històrica la tenim constatada en la façana on veiem, en els balcons, un escut que correspon als antics propietaris de la casa: la mitja lluna dels Lluell. Però si ens fixem una mica més, tot just dins de les mitges llunes trobem un altre símbol, el dels següents

Il·lustració 1 .Doble escut amb el molí de la Casa España

altres propietaris, els Moliné (per enllaços matrimonials). I és aquí on podem enllaçar amb la **peça H-43: teula àrab**. Aquest model de teula tot i ser d'estil àrab, ja es troba documentada en època romana encara que va ser en temps medievals quan es va popularitzar. Les inscripcions d'aquestes ens diuen que "ma fesit 1656", és a dir, "m'han fet el 1656" i prové de la teulada de la Casa España, d'uns treballs

de restauració que es varen fer el 1977. Com l'edifici data de 1563 es creu que aquesta teula prové de la restauració posterior que tenim documentada. Just és en aquests moments, segle XVII, quan l'hereva Flaqué Lluell es casava amb Francesc Molines i Casadevall, per tant és aquí on veiem el canvi de nom de la casa i per tant el canvi d'escut. *[Lligat en aquesta peça si ho volem podem parlar del passat medieval i del riu com a divisor de cultures en el moment de l'arribada dels àrabs així com de la societat del moment]*

Més tard aquesta casa va passar a ser propietat de la família España: anar cap a la **peça H-22 Fotografia Amicie Digoine de Palais**. La dona que se'ns presenta en aquesta fotografia en blanc i negre va ser la dona de José M. España i Orteu, conegut polític carlista nascut a l'Hospitalet el qual va viure i morir a la Casa Espanya.

FOTO 19: Casa España. Construïda pels Lluell, grans propietaris agraris, l'any 1563 i modificada el 1735. Avui es coneix amb el nom de la darrera família propietària. Actualment és la seu del Museu i l'Arxiu Històric de l'Hospitalet.
CEL/H

Ens hem d'imaginar una casa amb un jardí senyorial que arribava fins el carrer de Sant Joan i abastava els carrers Molines, Digoine i España.

Pel que fa a aquesta família, va ser molt coneguda en l'època doncs no només eren propietaris i directors de l'Espanya Industrial sinó que a més estaven presents dins la política del segle XX (Jose M. España Muntadas va ser un alcalde franquista del 1962 al 1973 i símbol del règim).

La història d'aquesta casa està lligada com veiem a la història de grans famílies i, a la vegada, la història d'aquestes està vinculada amb un moment de canvis importantíssims socialment parlant que tindran com a conseqüència directa modificacions en la tradició agrària de l'Hospitalet. Per a veure això anar a la **peça H-16 Testament Antic Llunell**.

Hem arribat davant del document testamentari notarial on Antic Llunell, adroguer de Barcelona, designa els tutors i curadors que han de fer complir el seu testament (1633). En aquest lliga tots els seus béns a l'hereu, el seu fill Josep, i als altres fills els seran entregades mil lliures barceloneses quan es casin o ingressin en un convent. Només amb aquesta part del document ja se'ns està mostrant com funcionava el sistema de successió del patrimoni.

Recordem que en aquest moment el matrimoni era la via de salvaguardar aquest últim i que en tot cas, per aquest motiu de no divisió de terres, sempre ho rebia tot l'hereu, el fill gran. En el cas que la família tingués una filla gran, la Pubilla, els béns els heretaria el marit un cop ella es casés. Aquí tenim una mostra de la història de gènere on les dones, durant època moderna, no eren considerades

vàlides per a heretar propietats ni béns (vindrem de la concepció de la dona medieval com a: filla, esposa, mare i vídua, però mai com a individu independent; i anirem a parar a la figura de la dona burgesa, un annexa, reclòs en l'àmbit privat, de l'home).

FOTO 20: Can Gotlla. A l'antiga carretera del Prat, masia típica del s. XVII
ALH (AH). Arxiu d'imatges, 438.

Segurament hem copsat la dada de que Antic Llunell vivia a Barcelona però és que el pare d'aquest, ja era un propietari important a la vila in comptava amb varies terres al segle XVI i és que sabem que la majoria de propietaris documentats venen de la ciutat veïna. Si ens volem imaginar l'Hospitalet en època moderna, hem d'anar a la zona de la Marina, primer nucli modern (origen de la primera concentració de població a la zona de l'Hospital). Seria una zona envoltada per dues rieres, amb diversos serveis essencials i el famós carrer del Xipreret amb les masies més poderoses de l'època.

La societat que trobaríem en aquest indret estaria composta per la pagesia (petita, pobres, pastors...), terratinents, propietaris, masovers, jornalers, l'artesanat, el mestre d'escola, l'apotecari... (i esclaus! Els quals no podien ser cristians perquè l'església prohibia l'esclavitud entre cristians)

Sabem que en aquesta etapa van haver diverses guerres, és per això que veiem modificacions en el paisatge, per exemple després

MAPA 10: L'Hospitalet 1715. Visió a vol d'ocell amb detall d'edificis i geogràfic. Dibuix realitzat per Valentí Julià l'any 1984, segons projecte de Francesc Marcè (Museu de l'Hospitalet).

de la Guerra dels Segadors hi ha documentada la reconstrucció de la vila, la remodelació de l'ermita amb l'aspecte actual o la presència de noves cases al carrer Major i fonts públiques. Bàsicament ens hem d'imaginar un paisatge amb masies aïllades i terres al voltant d'aquestes (conreus + eix d'explotació i activitat rural). De la mateixa manera que hem fet servir l'arqueologia per a èpoques més antigues i els objectes i pergamins per a l'etapa medieval, en aquest cas, una bona font per a conèixer aquest moment són els inventaris ja que gràcies a ells coneixem les masies, eines i fins i tot estris domèstics dels segles XVI a XVIII i és molt interessant ja que es veu, gràcies a aquests documents de cadastres, el començament del fenomen migratori cap a l'Hospitalet. Veiem que des de 1553 hi ha immigrants occitans i gent que ve de l'interior de Catalunya motivada pel creixement del pla de Barcelona, de fet en l'any 1553 els fogatges ens diuen que hi ha més gent de fora que nascuda a l'Hospitalet.

Per tant, l'agricultura seguirà essent la base econòmica durant tota l'època moderna, de fet fins el segle XIX veurem una economia d'autoconsum i no serà fins llavors que començarem a veure una especialització per obtenir més productivitat ja que els excedents agrícoles s'envien al mercat urbà de Barcelona. Veuríem doncs, una convivència entre els terratinents locals i la pagesia (sempre tenint en compte la base d'explotació de la terra entorn al mas) i, a mida que avanci l'època moderna veurem una reducció de la classe terratinent local a favor de la burgesia barcelonina que anirà adquirint terres (sabem que Barcelona al segle XVI tenia l'Hospitalet dins la seva jurisdicció igual que Cornellà, Sant Boi, Sant Feliu, Sant Just...).

- **Línea 5 de Metro:** Cases Pairals a la línia Blava

Si ens aturem a fer un cop d'ull als detalls del nostre dia a dia, ens adonarem de que fins i tot viatgem per la història quan anem amb el metro. Aquí veiem un tall de la Línea 5 que de ben segur coneixereu i, en concret, hem volgut remarcar algunes parades que fan al·lusió a una història determinada: la de les cases pairals. Si comencem per **“Can Boixeres”** o **“conjunt de Can Buxeres”**, sabem que actualment és un parc municipal però en origen era el jardí d'una casa pairal, que encara es conserva dins d'aquest igual que la masoveria.

Els orígens del conjunt de Can Buxeres es perden en el temps. De fet, no s'ha fet un estudi arqueològic de la zona i per tant, la referència més antiga que es conserva data de 1770, que és quan es té la primera notícia de la masia i la finca agrícola

Il·lustració 2. Vista segle XIX-XX Can Boixeres

de l'Antoni Alemany i Berozi, comte d'Alemany. Segurament recordeu el nom amb el que es coneixia a la propietat: La Casa Alta. Els primers grans canvis daten del 1854, quan la línia del ferrocarril va limitar la finca en la zona baixa, a l'est. El 1875 fou adquirida per Joaquina Casanovas, que hi féu construir una torre d'estil neomudejar, que en realitat era un molí de vent destinat a extreure aigua d'un pou. A més va ampliar la finca i es va rectificar el camí principal

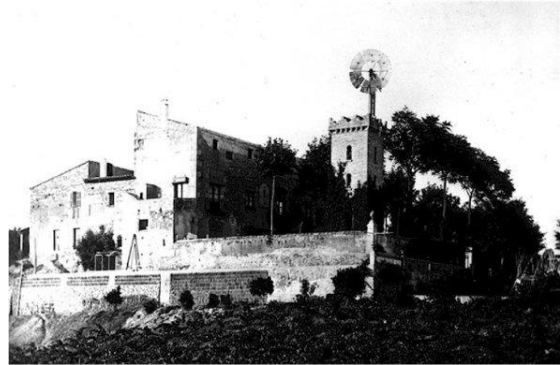
El 1877 la finca canvia de propietari, el que donarà nom a la finca: Lluís Buxeres i Abad, advocat originari de Martorell que feia poc que s'havia traslladat a Barcelona.

Il·lustració 3. Vista actual Can Boixeres

Ell va ser qui transformaria aquella vella masia en el palauet i la finca residencial que avui coneixem. L'estiu de 1906 van concloure les obres de remodelació interior i també es va gestar el jardí tal i com el coneixem avui dia. A més, juntament amb l'habitatge principal es va construir la casa dels masovers, un edifici de planta baixa i pis adjacent al palauet i més tard es van construir dues ampliacions laterals i una cotxera.

La família va abandonar la finca com a residència després de la Guerra Civil i des d'aquell moment només la va tornar a utilitzar com a finca d'estiueig. L'any 1968, els descendents de Lluís Boixeres van vendre la finca i el jardí a l'Ajuntament per 32 milions de pessetes. El Consistori volia destinar la finca a parc públic i els edificis per a usos institucionals. El parc es va inaugurar l'any 1972 i avui allotja un gran nombre d'espècies vegetals i també d'ocells.

Il·lustració 4. Es pot apreciar aquí el molí de vent de Can Boixeres. Font de la imatge: Arxiu Municipal de L'Hospitalet – Arxiu Històric. Via: Centre d'Estudis Joan XXIII

Com a curiositat: Els Buxeres es dedicaven al comerç de productes de la Guinea Espanyola, on tenien terres destinades al cacau i el cafè. Formaven part de la burgesia catalana i eren tan importants que al 1927 van rebre a la reina Victòria Eugènia i les seves filles a la visita que va realitzar per inaugurar la nova seu de Correus a la plaça del Repartidor (vincular amb **peça H-5 Cap de Lleó de Correus**). Durant la Guerra Civil, van assassinar al propietari, Enric Buxeres i van requisar la finca que farien servir com a escola fins l'any 1939 que es va retornar a la família, que no va tornar a residir.

Algun dels objectes i mobles d'aquesta casa es troben aquí, en el museu de l'Hospitalet, i de fet en aquesta exposició en tenim una: **peça H-39 Taula Auxiliar Can Buxeres**, que ens mostra com haurien estat decorades aquestes grans masies del moment. Però no només tenim vestigis del passat de l'indret, doncs si ens acostem a la **peça H-37 Cartell de Festes de Primavera 1981** veiem un document en blanc i negre que ens mostra una de les primeres Festes de la Primavera que es va celebrar a la ciutat, en el Parc de Can Boixeres. Aquestes Festes tenen el seu origen en la tradició, a partir dels anys 60, de realitzar a la ciutat festivals culturals al voltant de Sant Jordi (veiem que les dates són del 23 al 27 d'Abril) amb un aire reivindicatiu de la cultura catalana reprimida durant el franquisme.

A partir del 1979, amb l'arribada de la democràcia, el festival cultural va ser organitzat per l'Ajuntament i es va rebatejar com a Festes de Primavera. Aquest nom es va consolidar a partir del 1982 i es van introduir activitats populars a més de les culturals.

Can Vidalet se un barri que pertany a Esplugues de Llobregat i que limita amb el barri Can Clota també d'Esplugues i amb els barris de Can Serra y Pubilla Casas de l'Hospitalet de Llobregat. De nou veiem que els topònims ens donen pistes sobre els orígens ja que actualment, tot i que existeix també el parc de Can Vidalet, aquest forma part del conjunt de les finques d'estiueig d'algunes famílies de l'alta burgesia de Barcelona. D'aquí que en tots aquests indrets veiem l'estil modernista de l'època sempre present.

I... potser us esteu preguntant... Qui era la **Pubilla Cases**?

Josefa Casas i Clavell fou la pubilla, l'hereva, de la família Casas. El casal de volum cúbic que avui coneixem el va fer construir el seu pare per a ella, de fet les terres on es troba eren propietat dels jesuïtes (tenien una residència per jubilats i malalts). Com el 1767 Carles III els va expulsar del

Il·lustració 5. Vista actual del casal.

país, aquestes terres varen quedar a la venda i es quan varen ser adquirides per la família essent inaugurada l'actual torre d'estil neoclàssic el 1772.

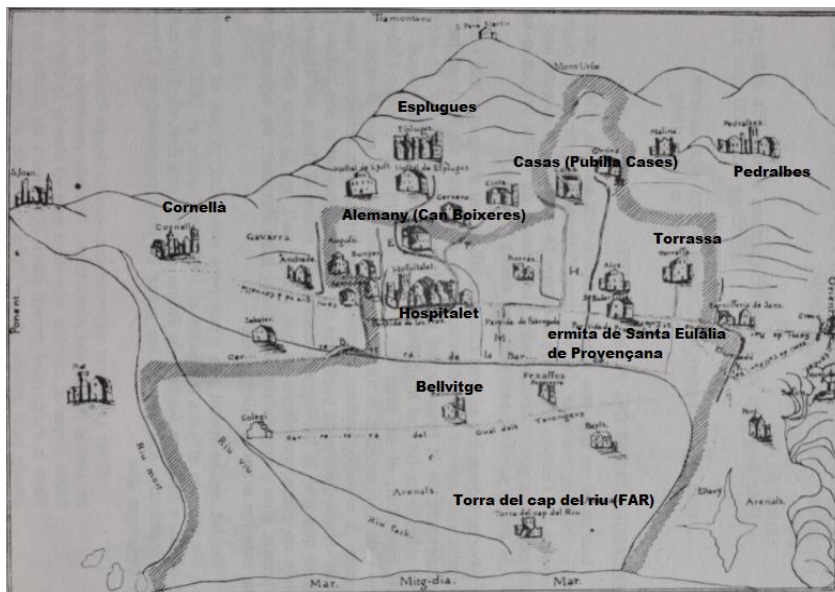
Cal dir que es van aprofitar les aigües dels torrents de les Cucales i dels Albarells i convertí les terres en jardins i horta (imatge de l'esquerra extreta de Francesc Marcé Sanabra. "25 imatges de la història de l'Hospitalet", 1979.).

A més, la situació estratègica de la torre a les portes de Barcelona i la categoria social dels propietaris, deguda a la producció vitivinícola, va fer que fes estada gent molt important a la zona; de fet, el barri on es troba porta el nom de la pubilla i actualment la torre és un centre d'educació (Sant Josep Obrer).

Estem veient doncs com durant el segle XVIII i el segle XIX es dóna el pas del model agrari feudal a un sistema nou d'explotació en línees "capitalistes". Amb les cases pairals que hem esmentat es veu com, a mida que avança i finalitza l'època moderna, hi ha una reducció de la classe terratinent local a favor de la burgesia barcelonina que anirà adquirint terres a causa de la incipient i inaturable industrialització i creixement de la ciutat.

Si ens fixem en la **peça H-21 Vista de l'Hospitalet**, ens podem fer una idea de com seria el territori agrari amb els diferents nuclis de la vila i les principals vies de comunicació. Adjunto un altre mapa del segle XVIII (recomano fer-lo làmina de suport) on es poden veure les cases pairals que hem comentat per a veure com seria el context rural del moment així com d'altres punts enclaus del territori i, si ens fixem en la part inferior veiem una torre (far) que ens conduiria cap una altra peça, la **H-2 Aquarel·la Torre del Cap de Llobregat**: construïda el segle XVI per a protegir la costa de la pirateria i que posteriorment, al segle XIX, es va convertir en el conegut far o Torre del Llobregat (és un dels més antics de Catalunya). Segurament molts coneixereu la zona per "la platja de la Farola", indret on els hospitalencs anaven a banyar-se.

II-lustració 6. Adaptació d'un mapa més antic feta pel *Noticiari Pratenc* de 1936, font:

<https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/2-epoca/segle-18-xviii/>

De fet, per a fer-se una idea dels nuclis poblacionals d'aquest moment podem dir que del segle XV al SXVIII els canvis geogràfics són lents: l'Hospitalet fou si fa no fa el mateix, dos petits nuclis, un al voltant de l'Hospital i l'altre al costat de Santa Eulàlia de Provençana, després tindríem per la zona de la Marina, un conjunt de masies i aiguamolls, a la zona de Muntanya (Samontà), cases de pagès (vindran transformacions en tots els àmbits durant el segle XIX i XX: (in)adaptacions a un nou model econòmic i l'evolució de tot això farà que canviï la dinàmica de viure i la fisonomia de l'Hospitalet el qual passarà de paisatge agrícola a paisatge industrial: apareixeran els vapors, nuclis d'habitatges de treballadors que cohabitaran amb els antics nuclis de masies...).

II-lustració 6. Actual vista de Ca n'Arús

En tot cas, a la segona meitat del XIX, una part important de la població total de l'Hospitalet estava disseminada per les dues grans zones de Samontà (muntanya) i Marina però, anecdòticament, així com a la part de dalt hi havia una gran tendència a construir cases senyorials (Can Cluset, Torre Barrina...) a la part de Marina (enganxada al nucli urbà) només s'alçaven petites masoveries, amb l'única excepció de **Ca n'Arús**, luxosa casa senyorial (actualment pertany a l'Ajuntament de l'Hospitalet i són dependències administratives).

Fem menció d'aquesta altra casa senyorial (la fotografia de l'esquerra és del 1933) ja que conservem encara diferent mobiliari així com inventaris, d'aquests grans llegats familiars. Cal destacar algunes peces de mobiliari original que es trobaven a la casa consistorial construïda el 1895 com a part del llegat de Rossend Arús del qual ara parlarem més en detall. En tot cas aquesta casa ens porta a parlar dels orígens medievals i moderns de les institucions de la vila. Sabem que a finals d'època medieval, els prohoms de la vila van començar a organitzar-se mitjançant ordinacions que regulaven alguns aspectes de la vida. Més tard, durant els segles XVI i XVII, l'eix de la política municipal era un consell format per propietaris d'on s'escollien representants que portaven la gestió municipal. A finals del segle XVII es van dividir en braços segons les possessions: major (els més poderosos a la Vila), mitjà (propietats al Delta que no fossin gent de Barcelona) i menor (casa petita o extensió a la vila). No hem d'oblidar que el paper més important el tenia l'església i de fet, ja al segle XVIII comencem a aparèixer a les cròniques municipals ja nombrats alguns batlles. Serà a mitjans del segle XX on tindrem assentada la figura de l'alcalde (i actualment tenim a l'alcaldesa Núria Marin des del 2014).

*[En aquest punt, i respecte les Ordinacions, podem fer referència a la **peça H-7 Ordinacions de l'Hospitalet 1475** on tenim l'exemple d'aquests texts jurídics on se'ns mostren les reunions que mantenien els caps de família de la Poble de l'Hospitalet¹ per a realitzar les primeres legislacions de la vila; en aquest exemple veiem que els principals punts que es van decidir foren temes com el manteniment econòmic de l'església, la classificació dels habitants segons els seus béns, l'admissió dels forans, és a dir, dels no naturals de l'hospitalet, etc. Tota aquesta informació ens permet analitzar la societat del moment de forma bastant detallada].*

¹ Al segle XV el petit nucli que va sorgir al segle XII al voltant de l'Hospital o la Torre Blanca, s'havia desenvolupat i s'anomenava la Poble de l'Hospitalet. Des del 1450 la reina Maria els havia donat la prerrogativa de legislar però no ho varen dur a terme fins el 1475 amb aquestes primeres ordinacions on es van convocar 46 prohoms.

Doncs com unim els Arús amb la casa consistorial amb la història de les institucions? Tornem a la finca de la qual estàvem parlant.

Ca n'Arús es va construir a l'any 1851 per iniciativa de Jaume Arús i Cuixart, antic alcalde de l'Hospitalet (1874-1876) i soci fundador del Casino del Centre. Era una casa pairal aïllada que destacava molt ja que estava envoltada de camps i cases baixes; però amb el temps els edificis van anar creixent al seu voltant deixant-la petita, malgrat tot es van conservar els seus jardins, ara oberts a la ciutat, ja que tot el conjunt va passar a ser propietat de l'ajuntament via expropiació als anys 80. Aquesta casa va acollir també a Rossend Arús i Arderiu, escriptor, periodista i dramaturg català, a més de conegut filantrop i francmaçó. Rossend era nascut a Barcelona i era el fill de Pere Arús i Cuixart (l'oncle de l'alcalde) però degut a la seva salut era habitual que passés temporades a la casa familiar de l'Hospitalet. Rossend Arús va col·laborar en publicacions com la Renaixença i va ser el fundador de la lògia maçònica Avant a Barcelona on va arribar a ser Gran Mestre sota el nom de Fivaller (a biblioteca Arús de Barcelona està especialitzada en francmaçoneria degut a que Rossend fou una important figura per a la maçoneria catalana moderna) [fer referència a la peça H-20 Diccionari Francmaçó que era de la seva propietat]. Com a fet a destacar, a la seva mort ell va deixar l'encàrrec de construir unes escoles municipals i una casa consistorial a l'Hospitalet, que és encara ara l'actual Ajuntament el qual es va inaugurar el 1895. Com a agraïment per la seva gran tasca la vila li va dedicar un carrer amb el seu nom.

- Homenatge a homes i dones de la Indústria Tèxtil

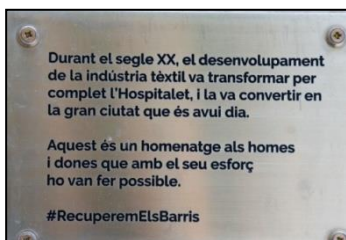

Font de la imatge:

https://www.elnacional.cat/ca/societat/aigues-barcelona-passat-industrial-hospitalet-mural_403000_102.html

Aigües de Barcelona i l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat van inaugurar el 2019 un mural en record del passat industrial de la ciutat.

La pintura s'emmarcava dins la iniciativa '**Recuperem els barris**', impulsada per Aigües de Barcelona i que tenia com a objectiu recuperar la memòria històrica dels barris i ciutats de

l'àrea metropolitana de Barcelona. El mural, que llueix al carrer

Riera de la Creu, va ser pintat per l'artista Slim Art i recorda les tasques que duïen a terme les filadores a les fàbriques tèxtils.

De nou veiem la importància de recuperar la memòria històrica, les vivències personals i les experiències col·lectives que ens han portat fins aquí i sobretot el que fa referència al passat

industrial lligat al tèxtil, on van treballar milers de dones anònimes que la història ha silenciada.

Durant el segle XX, el desenvolupament de la indústria tèxtil va transformar l'Hospitalet i la va convertir en la gran ciutat que és avui dia és per això que el mural vol ser un homenatge als homes i dones que, amb el seu esforç, ho van fer possible.

*[En aquest apartat es pot fer referència a tota l'explicació vinculada al IES Vilumara i la **peça H-29 Balança Vilumara** i relacionar amb la indústria tèxtil i les condicions obreres].*

La producció tèxtil de la ciutat i sobretot, en mans de dones, ha sigut d'un alt nivell ja de d'èpoques pre-industrials i just en aquesta exposició tenim un exemple amb molta història: anar cap a **peça H-11 Puntetes de Rosa Creixells**. Aquestes puntetes pertanyen a Rosa Creixells, proveïdora reial instal·lada a Madrid però originària de l'Hospitalet. Ella fou filla de Llorenç Creixells i de Maria Valls i és a través de les dones de la família Valls i de la seva tradició de puntetes i blondes que Rosa aprendrà aquest art.

De fet, un cop casada amb Josep Huguet i Casamitjana (dibuixant de randes), es traslladen el 1858 a Madrid per instal·lar-hi un negoci de puntetes. Allà van aconseguir establir-se com a proveïdors de la Casa Reial però cal dir que demanaven a l'Hospitalet que cobrissin part de la demanda.

Aquestes puntetes doncs, eren cosides de forma artesana per dones i nenes a casa seva i després s'importaven a la capital. Les puntetes hospitalenques van ser acollides amb gran estima tan per Maria Cristina com per Isabel II i per la majoria de la cort madrilenya. Com a curiositat, aquesta saga femenina ha seguit els passos de la Rosa en el món de l'art fins a escriure llibres i formar part d'Associacions vinculades a la pintura, escultura i sobretot a l'encaix i la història de les puntetes.

Si hem de buscar un espai del nostre passat industrial tèxtil on destaquen les dones, no podem deixar de parlar de **Can Trinxet**: fundada el 1883, fou una de les més importants indústries de cotó amb una plantilla majoritària de dones tenint tanta importància que entre 1927-29, va ser visitada pel rei Alfons XIII. Actualment, només podem observar el complex Can Gras (imatge de la dreta de l'any 1883, font: <http://www.ub.edu/passatmesrecent/2015/11/12/arqueologia-industrial-hospitalet-de-llobregat/>).

Ja que estem posant en valor la figura de les dones de la ciutat, cal fer esment a la **peça H-17 Ponxera Maria Miret**; Maria Miret fou una de les personalitats rellevants de la ciutat de principis del segle XX doncs va ser coneguda primer com a Soprano i va ser la primera solista de l'Orfeó Hospitalenc fundat el 1922. A més, dins la seva faceta artística, va ser una de les poques dones destacades en el vidre esmaltat català d'estil noucentista.

En aquest museu s'han exposat diverses obres seves però aquesta s'ha demanat al Palau Mercader de Cornellà ja que Maria Miret va produir per als comtes del Bell-lloc.

*[En aquest punt ens podem endinsar cap el món de les personalitats artístiques fent esment per exemple a la **peça H-14 Sifon ISI de Ferran Adrià** o podem continuar parlant del passat industrial].*

- **Biblioteca Tecla Sala**

La biblioteca Tecla Sala de l'Hospitalet fou des del segle XIX un gran complex tèxtil construït a "l'estil de Manchester" per l'arquitecte Claudi Duran i és un dels grans vestigis industrials que la ciutat encara preserva i és l'exemple, igual que en el cas de l'Institut Vilumara, de com la ciutat pot reaprofitar els vestigis de l'arqueologia industrial.

Hem de pensar que fa 100 anys, l'Hospitalet fou la segona ciutat més poblada de Catalunya i que eren les fàbriques les que dibuixaven el paisatge urbà per tant veurem que l'arquitectura industrial és una característica de la ciutat i que, per sort, ha pogut evolucionar a través de diferents usos, passant de ser un referent industrial del sector tèxtil a un destacat conjunt patrimonial.

Il·lustració 7. Publicitat de l'empresa Tecla Sala a la Barcelona artística i Industrial (1916). Font:
<https://www.nataliapiernas.com/historia-empresa/100anosdeteclasala/>

En els seus inicis, el primer edifici construït era un molí paperer (1855-1880) que aprofitava el salt d'aigua del Canal de la Infanta, quan passava pel Torrent Gornal. Com hem vist, durant el segle XIX encara havia molt de treball pre-industrial i de fet, en aquest cas, tota la feina que es feia era manual i era

necessària mà d'obra coneixedora de l'ofici.

Il·lustració 8. Detall de l'edifici de la Tecla Sala, la xemeneia i el molí paperer. Font:
<https://www.nataliapiernas.com/historia->

A partir de 1882, la família Basté, hereva del molí (el veiem a la fotografia al costat de la xemeneia), va convertir l'edifici en una indústria de filats i teixits de cotó.

L'expansió de l'activitat industrial va portar a una extraordinària ampliació de les instal·lacions i és el 1892 que s'encarrega a Durán i Ventosa el projecte d'un nou edifici. Ara bé, curiosament, l'edifici no serà recordat amb el nom de la família Basté, que mantindrà l'activitat industrial fins 1913, sinó amb el de la persona que adquireix la propietat quan els *Successors d'Andreu Basté* tanquen l'empresa: Tecla Sala.

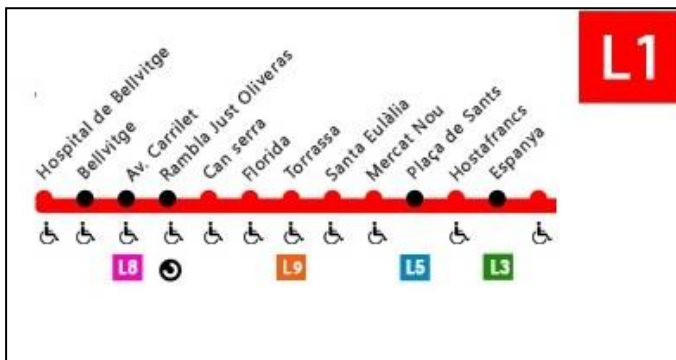
Així doncs, Tecla Sala es convertirà en una de les fàbriques més destacades del tèxtil a l'Hospitalet. A diferència d'altres empreses del sector, des dels seus inicis va utilitzar l'electricitat com energia. El cens obrer de 1923 recull un total de 322 treballadors, dels quals 271 eren dones, és a dir, el 84% de la plantilla.

[En aquest apartat es pot fer referència a tota l'explicació vinculada al IES Vilumara i la **peça H-29 Balança Vilumara** i relacionar amb la indústria tèxtil i les condicions obreres i aquí també es pot vincular aquesta peça de la capsa amb els següents objectes de l'exposició ja explicats: **peça H-17 Ponxera Maria Miret** i **peça H-11 Punes de Rosa Creixells** fent referència al treball de la dona].

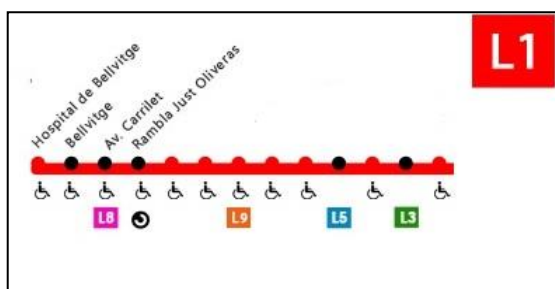
Il·lustració 9. Treballadores i treballadors de la fàbrica Can Trias, una altra important indústria tèxtil de l'Hospitalet. Font: <http://www.ub.edu/passatmesrecent/2015/11/12/arqueologia-industrial-hospitalet-de-llobregat/>

- Línea 1 del Metro: història dels barris i nuclis urbans

Per a poder analitzar aquesta peça en detall, es proposa dividir-la en dues sub-peces que es traurien de forma independent:

- Primer tram Línea 1

Per començar la descripció d'aquesta peça del primer tram de la línia vermella es proposa anar cap a l'objecte expositiu **peça H-6 Primera Menció a Bellvitge**. Aquest document de compra-venda en pergamí conté la primera menció de la que disposem del terme "Bellvitge", és de l'any 995. Sembla que el terme Bellvitge vindria originàriament del nom de dona Amalvígia, de qui sabem que era una dona important amb diverses possessions entre ella i el seu marit Udulard.

Il·lustració 10. Vista actual ermita de Bellvitge

Per l'Alta edat mitjana, el que coneixem avui en dia com el municipi de l'Hospitalet no existia, el territori estava dividit en dues grans zones: per una banda la part de muntanya: Samontà (amb els barris actuals de Sant Feliu, Can Serra, la Florida, Les Planes, Pubilla Cases, Collblanc, Torrassa) i per altra banda la zona deltaica de La Marina (amb la resta de barris). En aquell moment per distingir les parcel·les de terres se'ls donaven noms, ja siguin topònims o antropònims i justament aquí ens trobem a Amalvigia, doncs d'aquest nom la terra esdevingué la Malvige (*de la propietària Amalvigia*). El nom va quedar lligat a la zona i el 1057 es va vendre el mas de Malvige; aquest incloïa una església privada i es pensa que aquesta podria ser l'ermita de Bellvitge ja que, gràcies a les excavacions, sabem que els paraments originals daten del segle XI. En algun moment el nom passà de Malvige a Benvige i és en el 1279 que trobem les primeres mencions a l'ermita de Benvige (es creu que ja aquest nom derivaria al Bellvitge actual).

Foto 37: Ermita de Bellvitge. A l'inici del segle XIX, el paisatge de la marina era molt semblant al que hi havia segles abans. AL'H (AH). Arxiu d'Imatges, 588.

Aquest document és de gran valor ja que a part de parlar-nos de l'origen del terme, ens dona una petita fotografia del segle XI (veiem un moviment de població al voltants dels monestirs, la necessitat d'obres hidràuliques pels recs per posar en marxa l'agricultura local...): sabem que l'explotació agrícola de la terra era l'activitat principal i que els cultius més usuals eren d'ordi i la vinya a més de prats i horts.

També podem dibuixar l'estructura d'una casa doncs el pack era: casa+ terra conreable + pou o cisterna d'aigües pluvials + (algunes) celler, graner, o torres defensives. A més ens destaca el paper de la dona ja que no només Amalvígia fou prou important com per a que el seu nom es mantingués en el temps sinó que és també una dona, Eló, qui realitza la compravenda ella sola.

De fet la seva parcel·la limita amb la d'una altra dona, Bonafilla. Sabem que en les primeres èpoques, durant l'Alta edat mitjana, les dones apareixen soles en la documentació com a propietàries o acompanyant el nom del marit. Cal dir, però, que tot això veiem que comença a canviar cap al segle XII i XIII amb l'arribada del feudalisme.

Ja que estem parlant de les "fotografies" d'un moment concret, ens desplaçarem davant de la **peça H-3 Paisatge de Bellvitge – Lluís Rigalt**. En aquest paisatge es pot entreveure de fons l'ermita de Bellvitge i en aquesta obra el pintor (com fa en moltes de les seves obres basades en els voltants del Llobregat) juga amb el concepte de ruïna com a record d'un passat medieval.

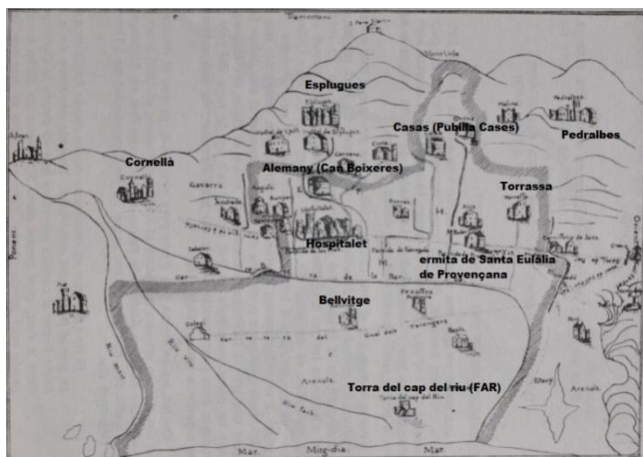

Com hem dit aqueta ermita sembla tenir els seus orígens en l'època romànica tanmateix, com ha sigut un edifici present al llarg del temps, ha tingut diverses restauracions a causa de les guerres i conflictes. De fet es coneixen més de 5 restauracions, podem esmentar algunes com la del 1493 quan Barcelona donà la pedra per poder reedificar l'ermita des dels fonaments o la del 1977 després d'una sèrie de riudes on es perderen pintures murals.

En aquesta exposició tenim un objecte del segle XVIII que va pertànyer a aquesta ermita: **peça H-44 Plat Almoïner** el qual va ser encarregat per les administradores i fou finançat amb els diners dels feligresos com queda constància en la inscripció.

Aquest és de bona qualitat i està decorat amb la Verge Maria i el Nen Jesús degut a que l'ermita estava dedicada a la Verge per tant, també es convertiria en un objecte de devoció.

[En aquest punt podem fer menció també a la **peça H-21 La Vista de l'Hospitalet** per veure els diversos nuclis de la vila i els edificis destacats que després donaran nom a barris sencers com Bellvitge i la Torrassa i podem ensenyar la làmina que s'adjunta a continuació].

Il·lustració 11. Adaptació d'un mapa més antic feta pel *Noticiari Pratenc* de 1936.

Per a seguir parlant de la peça del primer tram de la línia vermella, ja que estem a la zona de la Rambla de la Marina, podem mencionar la **peça H-24 Pont de la Llibertat** ja que seria també en realitat un objecte del present que podria estar perfectament a la capsa i que ens ajudaria a parlar d'un moment històric de segle XX: l'homenatge a totes les persones que van lluitar contra el règim franquista tant, abans de la dictadura com després. Aquesta reproducció de l'escultura d'Eduard Arranz-Bravo que es troba instal·lada a la Rambla Just-Oliveras, és un símbol de la ciutat i forma part de la recuperació de la memòria democràtica que duu a terme la ciutat.

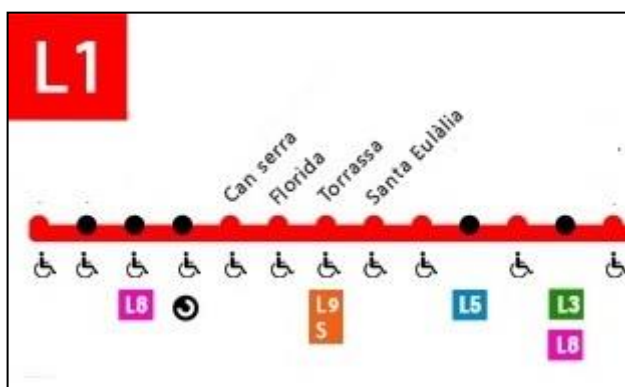
Si bé és cert que aquí estem fent menció a la línia de metro, sabem que els Ferrocarrils, des que van arribar el 1854 amb la línia Barcelona a Vilafranca, són una via de comunicació important i històrica per la població. L'estació de Bellvitge es va inaugurar l'any 1977, parant-hi els trens a l'aeroport a partir de 1983, tot i que aquest tram de la *línia de Vilanova* va entrar en servei l'any 1887 quan es va inaugurar un ramal que naixia després del Pont del Llobregat fins a la Bordeta, per unificar la línia de Vilanova amb la línia de Vilafranca, així els trens van deixar de passar per la carretera del Morrot, per passar per l'actual traçat per Bellvitge. L'estació de Gornal es va obrir el 1987. L'estació es va posar en servei el 2 de març de 1987, amb la inauguració del soterrament i variant de la línia entre Sant Josep i l'antiga bifurcació de Riera Blanca, a les proximitats de l'antiga estació de Barcelona Magòria.

Per últim, no podem deixar de mencionar la **peça H-47 Equip Radiacions VAMP Hospital de Bellvitge** doncs aquest hospital de titularitat pública del Institut Català de la Salut ha estat reconegut en 5 ocasions com un dels 4 millors hospitals d'Espanya. La construcció de l'hospital, encarregada per l'*Instituto Nacional de Previsión* a l'empresa *Dragados y Construcciones*, es va iniciar l'any 1970 i va rebre el nom d'*Hospital Príncipes de España* en honor dels aleshores prínceps Joan Carles de Borbó i Sofia de Grècia .

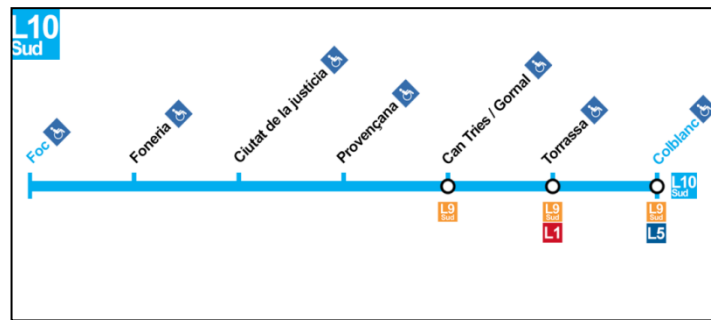
Es va inaugurar el 8 de novembre de 1972 i el 1975 va organitzar el seu primer gran acte científic –un simposi internacional de preoperatori i postoperatori- i va iniciar l'activitat docent amb l'arribada dels primers alumnes de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona per fer el sisè curs de medicina. Destaquem aquest moment ja que aquest equip és del 1975 i es feia servir per controlar que les màquines de rajos no tenien pèrdues i que l'ambient era segur. Com dèiem, aquest hospital és un dels majors complexos sanitaris de Catalunya amb una destacada activitat mèdica, assistencial, docent i investigadora. Aquest any doncs és el 50 aniversari d'aquesta Institució Sanitària i per això s'ha volgut incloure en aquesta exposició.

Si es pot estirar del fil del tema es pot parlar dels avenços tecnològics i l'arribada d'objectes al segle XX com: **peça H-40 Màquina d'escriure mecànica**. Passant també per la **peça H-34 Intèrfon 6 botons**, el qual ens mostra el material antic, anys 40-50, que es feia servir a les dependències municipals, tot acabant per la **peça H-8 Cafetera Moka** de finals dels 70 que ens connecta amb la fi d'una etapa i la nostra societat actual.

- Segon Tram de la Línea 1

Quan aparegui aquesta peça de la línia vermella proposem que vagi sempre lligada a la següent Làmina de la Línea L10 Sud doncs ens permet posar-les en paral·lel per a veure els orígens de la Vila i per a posar èmfasi en l'evolució tant del paisatge com de les vies de comunicació, a més es veu perfectament la connexió amb les dues línies de les que ja hem fet esment.

Aquestes dues imatges que veiem en el nostre dia a dia ens permeten parlar no només de l'origen del nucli poblacional sinó de l'evolució d'aquest al llarg del temps... però comencem pel començament. Ens desplaçem a la **peça H-10 Molar de Mamut**: Si retrocedim milers d'anys, veuríem un paisatge del Pliocé (o Quaternari) molt diferent en aquesta zona; de fet, va ser en aquesta fi del Paleolític quan el clima del planeta es va refredar i va provocar que el mar s'enretirés per l'acumulació de gel a les zones polars i això va fer que l'hospitalet sortís per sobre del nivell del mar. Com fou una zona submergida, la terra va esdevenir fèrtil i "l'Hospitalet" es convertirà en una gran planícia on vivien grans mamífers com cavalls, cérvols, mamuts... de fet, per a verificar aquesta dada podem veure la peça que tenim davant que al ser part de la dentició, per la seva duresa té més probabilitats de conservació (per la dentició podem saber a més que els mamuts pesaven més de dotze tones i que arribaven a una altura de sis metres, per tant eren més grans que els elefants moderns). Aquesta peça es va trobar al parc de Les Planes de l'Hospitalet, per tant, entre les parades de Can Serra i la Florida que veiem a la línia de metro.

Amb això sabem que la zona de l'Hospitalet estaria ja habitada des del Paleolític i també coneixem diverses troballes del Neolític que ens mostren el riu com a eix de comunicació. A més a partir de troballes com vaixells i àncores enfonsades s'ha vist que la zona del Delta fou una zona de port important en l'antiguitat (es parla d'això també a la peça de la Sitja de la Torrassa vinculada amb l'esquelet romà i la ceràmica àtica) i que hauria una exportació de vi cap a Gàl·lia i Roma (podem fer menció a la **peça H-25 Ceràmica Àtica i H-49 Esquelet Romà** amb les explicacions pertinents ja esmentades).

Si parlem d'hàbitat, a part de la sitja de Torrassa com a vestigi ibèric (podem explicar-la si no ha sortit amb anterioritat), hi ha dos punts més que s'han trobat: una altra sitja darrere de l'edifici Vanguard (al barri de Santa Eulàlia) i a l'ermita de Santa Eulàlia de Provençana.

Aquesta última és interessant a l'època romana ja que és un exemple de la implantació de nous conreus i de l'aflorament de les *villae* (igual que a la zona de Can Serra com dèiem). I justament d'aquesta *villa* és d'on es creu que ve el nom de l'Hospitalet, el qual en època medieval serà: Provençana (com veiem en una de les parades de metro) i és que segons la toponímia sembla que derivaria del *possessor* romà de la Villa Proventiana (segons la documentació altmedieval): Provius/Proventius (Fundus Proventianus). Malauradament, del pas de l'època romana a la medieval no tenim gaire bé documentació.

Per l'Alta Edat Mitjana, el que coneixem avui en dia com el municipi de l'Hospitalet no existia, el territori estava dividit en dues grans zones: per una banda la part de muntanya: Samontà (amb els barris actuals de Sant Feliu, Can Serra, la Florida, Les Planes, Pubilla Cases, Collblanc, Torrassa) i per altra banda la zona deltaica de La Marina (amb la resta de barris). Serà a partir del segle X quan puguem començar a parlar de la primera referència al terme parroquial de l'Hospitalet. Tenim poca documentació de la presència dels visigots i la presència musulmana però cal tenir en compte que el Llobregat fou la frontera entre dues cultures. Aquests documents en pergamí del moment són interessants ja que ens parlen de transaccions, de les relacions socials de dependència econòmica, de la possessió de la terra... de fet, sabem que era un territori força ocupat i explotat. Si al segle X tenim una primera referència a la *villa Provintiana*, ja al segle XI tenim una menció una mica més descriptiva de la Villa Provençana com a sinònim de poble o llogaret però no com a nucli urbà sinó com a cases disperses. Això si, tenia com a centre l'església parroquial de Santa Eulàlia.

Per a verificar amb documentació i continuar amb la història ens mourem a inicis de l'època medieval on tenim un document important: anar a **peça H-13 Pergamí Menció Santa Eulàlia Provençana**. En aquest pergamí trobem la primera menció completa a Sancta Eulalia de Provençana i el nucli original que més endavant esdevingué el barri de Santa Eulàlia. Aquest, juntament amb el nucli que es va crear al voltant d'un hospital o Torre Blanca, al segle XII (avui el centre de la ciutat), són els dos nuclis històrics de la vila².

² Els pergamins són fonts importantíssimes per a conèixer la història; de fet, inicialment teníem en la col·lecció un pergamí de 1570 on es feia referència a Collblanc; és el document notarial més antic que conserva l'Arxiu on veiem la venda de dues parcel·les situades a Santa Eulàlia de Provençana, antic nom de l'Hospitalet, però a la zona de Collblanc, nom que ja s'utilitzava però que encara no designava cap barri. Documents com aquest ens testimonien el passat principalment agrari de la ciutat on, part dels terrenys eren propietat de gent que no vivia a la vila sinó que principalment eren de Barcelona.

El terme de Provençana, com dèiem ja mencionat en un document del 908 tindria l'origen en una vil·la romana (que es trobaria a prop de la capella com ens confirmen les troballes com la important resta de la **peça H-51 Cap de Medusa** trobat quan es va construir la rectoria) i com a centre important, és probable que en aquell mateix punt posteriorment trobéssim una església visigoda que seria la base per a la construcció d'una església que exerciria de parròquia ja des del 1045 i seria la única fins el segle XV quan es consagraria Santa Eulàlia de Mèrida al centre.

Doncs bé, existeix un document del 1101 en el que trobem la consagració de l'església de Santa Eulàlia de Provençana i és en aquest document on s'especifiquen els límits territorials.

Aquestes terres de la Provençana veiem que eren ideals de conreu sobretot de cereals, vinya i horts (per l'aportació dels al·luvions) i que tenien una zona d'aiguamolls bona per les pastures però mala per les malalties. Per contra la zona de La Marina, era plana i s'estancaven les aigües residuals. Ara bé, la zona habitada era la intermèdia entre les dues regions i era just per on passaven les vies de comunicació principals cap a les parròquies veïnes (Sant Boi, Sants, Esplugues, Cornellà...) però encara tenim manca de grans agrupacions, no serà fins el segle XIII que tindrem el primer nucli urbà entorn a l'Hospital.

Il·lustració. 12. Santa Eulàlia de Provençana. Font: Juli Vintró i Casallachs (1867-1911) - "Geografia General de Catalunya" (volum 2: Província de Barcelona - 1910)

Ja a la Baixa Edat Mitjana, el segle XIII, amb l'augment de masos (del segle XI al XIII veiem el pas de la subsistència a una producció de consum i comerç, per tant, més desigualtats socials i jurídiques), tenim 3 zones de

poblament parroquial: l'entorn de l'església de Santa Eulàlia de Provençana, l'Hospital de la Provençana (l'església es diu així per la presència d'un antic hospital en la zona).i Torre Blanca i la zona més aïllada de Banyols (actual Prat del Llobregat) però l'espai canviarà molt, de fet tant l'església de Santa Eulàlia de Provençana com l'ermita de Bellvitge perdran protagonisme davant l'Hospital per raons sobretot d'accessibilitat.

Com dèiem, de la documentació en pergamins traiem molta informació sobre la població bàsicament rural; per exemple del document de 1101 veiem com l'església consagrada rebia els delmes (la desena part de la collita anual + primers fruits) i era aquest era el que mantenien els clergues i el servei litúrgic. Sabem també que la parròquia era l'església + el cementiri + la sagrera (espai de 30 passos sacre que servia com a lloc de refugi).

Per la documentació sabem que en els segles XIV i XV la zona de l'Hospital de la Provençana reunia la major part de població (es mesura en fogatges, 4,5 pax per foc), aquesta tenia 62 focs (Sant Boi 296). Tot i que la societat medieval de la Provençana era rural, camperola i ramadera organitzada entorn a les parròquies i al treball agrícola, durant el segle XIV i XV veiem el sorgiment d'altres activitats com la presència d'un teixidor, un fuster o un forner. Per a tenir una petita mostra d'aquest moment podem acostar-nos a la **peça H-42 Escudella**, que tot i ser del segle XVI fou trobada prop de l'ermita de Santa Eulàlia de Provençana i ens mostra un típic utensili ceràmic de principis d'època moderna; aquest a més es va trobar a les obres de la rectoria es creu que probablement no gaire lluny del famós Cap de Medusa trobat al segle XIX.

Un dels fets més importants que veiem en les fonts és el del segle XIV quan, a causa de la crisi de la pesta es demana una concessió reial per a construir un nou hospital a la sagrera de la parròquia de la Provençana (un lloc per a l'almoïna, acollir els pobres... com un alberg), com fou un hospital de característiques força modestes paulatinament la denominació del lloc va anar canviant a l'Hospitalet. La primera referència és de *Spitalet* al 1401.

I d'on surt doncs l'església Santa Eulàlia de Mérida? També ens ho diuen les fonts, ja que al segle XV va haver un canvi d'emplaçament de la titularitat de l'església parroquial ja que Santa Eulàlia de Provençana (l'antiga església parroquial) estava molt lluny del nucli urbà de l'Hospital; així doncs es va fer construir una nova església dins el recinte de l'Hospital el 1426: Santa Eulàlia de Mérida.

Il·lustració 13. Santa Eulàlia de Provençana 1962. Font: <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/masies-indrets/esglesia-de-santa-eulalia-de-provencana/>

Per tant, vèiem com entre aquestes parades de metro es formen els primers nuclis poblacionals que després conformaran l'Hospitalet amb els seus importants barris: podem aquí desplaçar-nos de nou a la **peça H-21 Vista de l'Hospitalet** per a veure la distribució de les zones abans de donar nom a barris sencers i les principals vies de comunicació durant el segle XIII.

Es veu molt bé com la zona de l'actual Prat del Llobregat que abans hem esmentat passarà a dir-se *en dellà l'aigua* ja que es convertirà en un terreny altament inundable a conseqüència del desplaçament cap a l'est que va tenir la llera del riu el 1211.

En aquesta exposició tenim un altre document que ens mostra el nom i l'organització d'un dels nuclis històrics: **peça H-7 Ordinacions de l'Hospitalet 1475**. En aquest document del segle XV trobem un text jurídic on se'ns deixa constància de la reunió que mantenien els caps de família de la Poble de l'Hospitalet per a realitzar les primeres legislacions (ordinacions) de la vila. I que és la Poble de l'Hospitalet? Doncs, el petit nucli que havia sortit el segle XII al voltant de l'hospital o Torre Blanca, es va anar desenvolupant fins que el segle XV es va anomenar La Poble de l'Hospitalet. En aquestes ordinacions es decidien coses com el manteniment econòmic de l'església i la sagristia de Santa Eulàlia, els drets i deures, l'organització de la societat... i aquestes acabaven amb l'aprovació del bisbat.

Com s'ha comentat, fins a mitjans de segle XIV Santa Eulàlia de Provençana fou l'única parròquia del terme. Més tard, la titularitat passà a l'església de l'Hospitalet Centre consagrada com la mateixa de Provençana a Santa Eulàlia de Mèrida, una figura martirial més antiga que la de Barcelona. L'església romànica restà, llavors, com a capella eremítica, tot començant a degradar-se. Al segle XVIII es feren les primeres restauracions, al segle XIX recuperà la categoria de parròquia i al segle XX es va acabar de reconstruir. Entre 1929 i 1954 s'edificà just al costat la nova església de Santa Eulàlia de Provençana, de tipus neoromànic i molt més gran. Com veiem en les làmines, la construcció de la nova església va escaparçar l'àbsis de l'església romànica original.

Doncs provinent de l'església de Santa Eulàlia de Mèrida, també tenim diversos objectes en l'exposició, podem posar-nos davant les següents peces: **peça H-28 Pintura Aparició de la Verge a Sant Simó Stock**; **peça H-26 Retaule Sant Domènec**; **peça H-31 Maqueta d'Altar**.

Les 3 peces ens permeten fer un petit recorregut històric per la vida d'aquesta construcció doncs, continuant amb el relat, finals del segle XV, la primera església es bastí al mateix indret que l'actual, però tingué una existència relativament curta ja que l'any 1600 es reedificà i s'aixecà el temple que va restar dempeus fins a l'any 1936.

Il·lustració 15. Església Antiga de Santa Eulàlia de Mèrida. Font: <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/masies-indrets/esglesia-de-santa-eulalia-de-merida-antiga/>

Aquest es va desmuntar pedra a pedra per grups anarquistes però l'acció d'alguns veïns va fer que es rescatessin alguns elements arquitectònics i pictòrics com la **peça H-26 Retaule Sant Domènec** o la **peça H-28 Pintura Aparició de la Verge a Sant Simó Stock**. De fet aquesta pintura s'exposa ara per primera vegada des de la seva restauració.

Respecte la **peça H-31 Maqueta d'Altar**, és, juntament amb alguna fotografia el que sabem de l'antic altar major de Santa Eulàlia de Mèrida ja que fou saquejat també el 1936 en les

revolucions socials amb un fort component anticlerical entre els obrers de Catalunya.

Acabada la Guerra Civil, el Bisbat de Barcelona endegà una important campanya per tal de reconstruir les esglésies cremades o destruïdes durant el conflicte bèl·lic.

A l'Hospitalet ens trobem amb el cas de l'església de la Torrassa i, per damunt de tot, amb el del temple parroquial de Santa Eulàlia de Mèrida, patrona de la ciutat. La nova església es començà a construir el mateix any de 1939.

Il·lustració 16. Nova església Santa Eulàlia de Mèrida

La construcció del nou temple que estaria sota la mateixa advocació i l'obra s'acabà el 26 d'octubre de 1947. Ara bé, cal apuntar que aquesta església va patir també nombroses destrosses durant la Guerra de Successió (1713) i de fet, d'aquest moment tan clau per la nostra història tenim una referència important que implica l'Hospitalet directament; estem parlant de la **peça H-1 El conveni de l'Hospitalet de 1713** on es detalla, entre d'altres coses, la negociació de l'evacuació de les tropes austriacistes de Catalunya, Mallorca i Eivissa que passaven sota control borbònic.

Aquest conveni es signa aquí ja que era on es trobava l'exèrcit austríac; de fet, l'Hospitalet va patir el tracte dels soldats que varen estar molt de temps apostats a la ciutat (saquejos, destrosses, a més dels danys de la guerra a la vila).

Ja per finalitzar, si el discurs acompanya podem apuntar la **peça H-15 Fotografia Joan Miró** enllaçant amb les transformacions del barri de Santa Eulàlia (on, en aquest cas trobaríem els tallers que havia a la ciutat que venien de Barcelona).

I, d'on ve el nom del barri de Can Serra? El nom de Can Serra al barri li ve d'una masia que es deia així, i a la masia li venia el nom de Josep Serra i Font, un navilier molt important. Aquesta casa es va construir a mitjans del segle XIX com a residència d'estiueig, però l'any 1905 va succeir un fet tràgic: en una ventada va caure una de les xemeneies. A partir d'aquest accident la torre es va tirar a terra i en poc temps es va construir una altra més moderna al mateix lloc.

Il·lustració 17. Fotografia Torre Serra finals del segle XIX. Font: <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/masies-indrets/can-serra-masies-indrets/>

*Es creu que aquesta peça de la capsa duria més a parlar d'aquests emplaçaments Claus de l'Hospitalet però com a la línia de metro també apareix **Gornal o Can Trias**, si no se n'ha parlat abans, es pot enllaçar amb la **revolució industrial i el ferrocarril** i ensenyar algunes de les làmines d'aquests temes els quals hem desenvolupat anteriorment vinculant-los amb altres peces. Com s'ha dit, els temes es poden anar intercanviant i enllaçant segons les inquietuds del grup i l'ordre en que vagin apareixent algunes de les peces de la capsa. L'educador/a sempre pot guiar cap a un o altre segons vegi convenient.*

- Actes/ Festes populars

En aquests cartells veiem les Festes Populares de l'Hospitalet; per un cantó tenim les famoses Festes de Primavera, i, per altra banda, els cartells de les Festes Majors de cada un dels barris, doncs cada zona amb la seva identitat, es reserva unes dates diferents entre maig i setembre, després de les Festes de la Primavera que serien al mes d'abril pels voltants de Sant Jordi.

Les festes majors normalment tenen un vincle amb el passat històric de la zona i, en aquest cas, evidentment tindriem el passat agrari com a punt de partida d'aquestes. Aquí com a primera opció d'enllaç podem moure'ns a la **peça H-37 Cartell de Festes de Primavera 1981** per comentar com en aquest cartell se'ns mostra una de les primeres Festes de Primavera que es va celebrar a la ciutat.

La Festa Major de l'Hospitalet de Llobregat es celebrava durant la festa de Sant Roc, el 16 d'Agost, doncs era una celebració típica de tota la plana de Barcelona que assenyalava la fi dels treballs de sega i batuda, per tant, descans del poble lligat al camp. Quan va anar passant el temps i el tarannà social va anar canviant (desvinculació del camp, canvis de població que creaven una desconexió sentimental amb l'indret...) aquesta festa va anar perdent popularitat ja que es van començar a fer vacances en aquell moment, per tant, la gent marxava i a més com era una ciutat dividida social i físicament i mal comunicada, van començar a proliferar les Festes Majors dels barris (com veiem en el cartell que hem tret de la capsa) en detriment de la General.

De forma paral·lela, a partir dels anys 60, va aparèixer a la ciutat la tradició de realitzar festivals culturals al voltant de Sant Jordi, amb un aire reivindicatiu de la cultura catalana reprimida durant el franquisme. Així, amb l'arribada de la democràcia als anys 80, l'Ajuntament va organitzar aquest festival cultural però afegint activitats de caire popular, amb un aire participatiu i el va rebatejar com a Festes de Primavera (nom que es va consolidar el 1982 convertint la festa popular en una veritable Festa Major).

Ara bé, en aquesta exposició conservem altres elements que es remunten a aquest origen agrari i que ens fan menció a altres festivitats: **peça H-50 Collar de Cavalleria**. Aquí veiem un arnés de cavalleria decoratiu format per un collar de cuir i fusta recobert de vellut vermell decorat amb fil blanc. Aquest servia per a subjectar el cavall i amarrar-lo a un objecte de tir, probablement un carro.

Il·lustració 18. Una imatge de principis del segle XX dels Tres Tombs al centre. Font: <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/festivitats-i-tradicions/sant-antoni-els-tres-tombs/>

veiem ornamentació, sembla que aquest objecte seria més aviat decoratiu per ocasions especials, de fet, segurament s'utilitzava per a festivitats de la vila com la passada dels Tres Tombs o les festes del Corpus. Aquesta peça ens recorda que, malgrat la industrialització i l'urbanisme salvatge que ha patit l'Hospitalet (des dels anys 60 endavant), els orígens de la vila són purament rurals i ens recorda com, encara a la segona meitat del segle XX, havia una important activitat agrària a la ciutat.

La festa de Sant Antoni es feia el 17 de gener i constava de tres actes principals, l'ofici religiós, la benedicció dels animals i la cavalcada dels Tres Tombs. Aquell dia, pagesos, carreters, traginers, negociants de bestiar, aturaven el seu treball i donaven descans als animals, de fet no fer-lo augurava mala astrugància. També els oferien un pinso extraordinari i es guarnien com els reis de la festa. Tothom es posava elegant per la festa i feia exhibició dels seus carruatges i productes agraris.

A Collblanc la celebració es feia a mitges amb Barcelona. A Santa Eulàlia prenia rellevància l'antic barri de Can Pi, la benedicció es feia a una petita capella dedicada a Sant Antoni i els genets anaven cap a la plaça Espanya. Al barri del Centre la cavalcada era molt gran ja que s'unien els pagesos de la Marina i molts de Cornellà. Com dèiem, la quasi total desaparició de la agricultura, la decadència de la cultura del cavall i l'aparició dels vehicles a motor, que van venir acompanyats d'importants canvis socials, van produir que a mitjans dels anys 50 es deixés de celebrar.

De fet, vinculada a aquesta festivitat també tenim un altre objecte en aquesta mostra: anar a **peça H-32 Penó Tres Tombs**. Aquest penó verd dels Tres Tombs representa el Gremi de Pagesos de la Marina³ de l'Hospitalet fundat el 1857 i s'utilitzava en la passada dels Tres Tombs al centre de la vila (recordem que la Marina és aquella zona que originàriament estaria sota el mar i que en èpoques antigues va esdevenir una zona molt fèrtil i per tant amb gran tradició de cultius durant tota la història).

Foto 29: Camp de la màquina. La Marina de l'Hospitalet fou l'escenari d'importantes transformacions agràries vers la intensificació. Donació: Andreu Vinyals. ALH (AH). Arxiu d'imatges, 502.

³ El 1920 la zona marítima de la Marina de l'Hospitalet fou incorporada al municipi de Barcelona, per tal d'engrandir el port franc i la zona franca. Originàriament, aquest nom només era aplicat al sector més proper a la mar. Recordem que el és el territori que va des de la línia del Carrilet fins al mar i que es pot vincular amb la **peça H-2 Aquarel·la Torre del Cap del Llobregat** on es trobaria la platja de la Farola i el far; per a més informació sobre la zona deltaica de la Marina perduda: <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/1-municipis-barris/la-marina-perduda/>.

Aquesta festa retia homenatge a Sant Antoni Abat, protector dels animals, i els protagonistes eren els cavalls amb els carros engalanats els quals s'encaminaven a l'església on eren beneïts pel clergue.

Recordem que al segle XIX, l'Hospitalet continuava essent una vila rural amb molt de pes econòmic en el sector agrari (les indústries papereres i tèxtils no es començaran a imposar fins a final de segle).

Amb això veiem com els pagesos eren un dels grups socials amb més pes i l'organització per gremis era una manera tradicional d'associacionisme pre-industrial; per tant, amb peces com aquestes, tenim una bona fotografia del caràcter conservador i rural de la vila a mitjans de segle XIX.

Il·lustració 19. Dia de Sant Antoni, 17 de gener de 1945. Font: <https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/festivitats-i-tradicions/sant-antoni-els-tres-tombs/>

- Avinguda Pau Casals

Aquí podem observar una placa de carrer que de ben segur coneixeu. I segurament, molts de vosaltres ja estareu ensumant-vos de quin fil històric ens permetrà parlar aquesta peça: efectivament, dels canvis dels noms dels carrers al llarg del temps per ajustar-se a la societat del moment. Avançarem cap a la **peça H-36 Placa Franquista**.

En aquesta placa de marbre blanc podem llegir *Avenida Jose Aº Primo de Rivera*, per tant ens remunta a l'època franquista on sovint els noms dels carrers eren imposats per les autoritats en un gest publicitari i ideològic. Segurament també hagueu sentit a parlar del carrer Enric Prat de la Riba que abans es deia carrer del Generalísimo Franco.

De fet tenim una llarga llista de casos com aquests amb canvis des de la dictadura de Primo de Rivera passant per la Segona República i arribant al Franquisme i la Democràcia⁴. Amb l'arribada de la democràcia els carrers tornen a ser de la ciutadania i aquesta Avinguda passa a convertir-se en Avinguda Pau Casals, músic català i exiliat del franquisme.

Evidentment aquesta placa contraresta amb la **peça H-35 Placa carrer Revolució**. Aquí veiem un rètol pintat a l'antiga façana d'un edifici situat al carrer Sant Roc; sobre l'estucat es troba pintat en negre i amb plantilla: Carrer de la Revolució. Ja estem veient que elements del nostre dia a dia, com el nomenclàtor, són un referent de la identitat local, raó per la qual han estat utilitzats no només per a conèixer el passat sinó, en el seu moment han estat instrumentalitzats per les autoritats com a transmissors de valors i idees. Sobretot els símbols, o la retolació a l'espai públic, esdevenen la representació d'una identitat, o d'una ideologia.

Per a entendre aquesta placa ens hem de situar al 1936, amb el fracàs del cop militar a Catalunya i la constitució del Comitè Central de Milícies Antifeixistes, és a dir, ens contextualitzaríem en aquell període que coneixem com a "Revolucionari". A l'Hospitalet van coexistir l'autoritat de l'Ajuntament amb la del Comitè Central de Milícies Antifeixistes. Aquell mateix any, el Ple va aprovar el canvi de nom a quinze carrers i places ja que es volia treure de la via pública aquells noms amb significació política i religiosa contraria als principis revolucionaris (tenim alguns exemples en la imatge adjunta).

Els noms dels carrers
Canvis introduïts durant el període republicà i la seva evolució posterior.

Taula 43
ELS NOMS DELS CARRERS
CANVIS INTRODUEIXITS DURANT EL PERÍODE REPUBLICÀ (1931-39)
I LA SEVA EVOLUCIÓ POSTERIOR

	II REPÚBLICA	GUERRA I REVOLUCIÓ	FRANQUISME	DEMOCRÀCIA
Alfonso XIII	Alcalá Zamora (30-IV-31)	19 de juliol (2-IX-36)	José Antonio Primo de Rivera	Pau Casals
Peritxo	Peritxo	Francisco Layret (2-IX-36)	Rosellós	Rosellós
Prat de la Riba	Prat de la Riba	Bonaventura Durriat (5-I-37)	Generalísimo Franco	Prat de la Riba
Església	Església	Llibertat (2-IX-36)	Iglesia	Església
Xipreret	Republicana (23-IV-31)	Republicana	Chiperret	Xipreret
Baró de Maldà	Francesc Macià (30-IV-31)	Francesc Macià	Baró de Maldà	Baró de Maldà
Jardinet	Jardinet	Joaquim Camproy (2-VII-37)	Mossèn Lluís Pabellà	Mossèn Lluís Pabellà
Porvenir	Esdevenidor	Rafael Barradas (4-II-38)	Porvenir J. M. Sagarra (10-II-62)	J. M. Sagarra
Riera de la Creu	Riera de la Creu	Riera de les Fonts (2-IX-36)	Riera de Creu	Riera de Creu
Sant Joan	Sant Joan	Carles Marx (2-IX-36)	San Juan	Sant Joan
Santa Bàrbara	Santa Bàrbara	Sunyol i Garriga (2-IX-36)	Santa Bàrbara	Santa Bàrbara
Sant Roc	Sant Roc	Revolució (2-IX-36)	San Roque	Sant Roc
San Antonio	Sant Antoni	Casas Salao (2-IX-36)	San Antonio	Sant Antoni
Santa Rosa	Santa Rosa	Lluís Bello (2-IX-36)	Santa Rosa	Santa Rosa
Barcelona	Barcelona	Antonio Sesé (2-VII-37)	Barcelona	Barcelona
Plaza de Correos	Plaça de la República (30-IV-31)	Plaça de la República	Plaza General Mola	Plaça del Repartidor
Príncipe Vergara	Príncep Vergara	Francisco Marvá (4-II-38)	Príncipe Vergara	Príncep Vergara

⁴ Aquí tenim una llista completa de tots els canvis dels noms dels carrers:

<https://lhospitaletdellobregat.wordpress.com/category/3-tematica/carrers/carrer-denric-prat-de-la-riba/>

El carrer de Sant Roc es va anomenar Carrer de la Revolució doncs no hem d'oblidar l'anticlericalisme com una ideologia comuna d'esquerra dels anys 30 ja que la jerarquia catòlica donava suport a les forces conservadores contraries als governs progressistes.

Cal fixar-se en el detall de la manca de recursos i la immediatesa per aplicar els acords doncs això es plasma en la retolació senzilla amb lletra majúscula pintada de color negre. Amb la victòria de l'exèrcit franquista el 1939, les noves autoritats van restituir el nom del carrer de Sant Roc i la retolació revolucionaria es va cobrir amb una capa de pintura. A causa de la reconstrucció de la finca on es trobava aquesta, el Museu de l'Hospitalet va encarregar l'arrencament i la restauració d'aquest rètol com a testimoni d'una part de la nostra història recent.

Doncs si seguim per aquest viatge pel segle XX, tenim un altre vestigi de “no fa tant” carregat de sentiment: **peça H-12 Vals 5 cèntims**. Un objecte que també ens condueix al 1936; un val de cartró imprès on es llegeix: Agrupament de Queviures de l'Hospitalet, val 5 cts. Aquí veiem una empremta provocada per l'escassetat de recursos que es va viure durant el conflicte doncs a mida que aquest avançava, aquests havien de racionar-se i per tant aparegueren aquests tickets a mode de pagarés. Aquests tickets ens tornen a vincular amb la CNT i el Comitè Central de Milícies Antifeixistes ja que foren les indústries organitzades al voltant dels sindicats i les agrupacions els que controlaven gran part de la producció i la logística a Catalunya amb el recolzament de la ciutat obrera, com és el cas de l'Hospitalet.

Per no acabar aquesta peça de la capsa amb mal gust de boca, podem seleccionar una de les peces següents per a parlar dels avenços tecnològics i l'arribada d'objectes al segle XX com: **peça H-40 Màquina d'escriure mecànica**. Passant també per la **peça H-34 Intèrfon 6 botons**, el qual ens mostra el material antic, anys 40-50, que es feia servir a les dependències municipals, tot acabant per la **peça H-8 Cafetera Moka** de finals dels 70 que ens connecta amb la fi d'una etapa i la nostra societat actual.

Com a clausura de la visita, ens agradaria posar en valor de nou aquesta tasca de conservació del patrimoni, museïtzació i difusió del museu fent un resum potser de les peces que hagin sortit, tornant a fer referència a l'arqueologia, a les tasques de restauració, com gràcies a tot aquesta feina podem tenir-les aquí... i sobretot valdria la pena fer despertar la idea de que, en realitat, l'entorn quotidià és un museu però sense vitrines. L'escomesa doncs seria escurçar les distàncies entre la institució i la població, acostar la idea de que tot el que ens envolta forma part de la nostra història i que el gaudir de caminar pel carrer és el mateix que l'entrar i descobrir un museu; i de fet, en aquest cas, travessar aquestes portes és gairebé com fer un viatge en la història de la que tothom, com hem vist hi pot participar i ser el lector protagonista.

Proposta d'exemple de "el carrer també és un museu": fer referència a un monument de l'Hospitalet que esdevé transversal per a connectar amb la memòria de la ciutat: la coneguda com a *Pinça* (per la seva similitud amb una agulla d'estendre) o *Monument/Escut* de l'Hospitalet. Aquesta escultura es situa a la Plaça de Ca n'Escorça confluència carrers Santa Eulàlia amb Riera Blanca, és de 1974 i és del famós Josep Maria Subirachs. Aquesta està formada per dos blocs verticals de ciment encofrat, que simulen la creu en sautor de Santa Eulàlia (símbol present en l'escut de l'Hospitalet) i a les cares laterals dels blocs verticals hi ha noms de barris, esglésies, masies, escuts, figures, signes, fusta, personatges de la història de l'Hospitalet, com a símbol aglutinant de tot el que s'ha pogut explicar en la visita.

Com a curiositat dir que Subirachs va instal·lar-ne una altra a Corea al 1987 i forma part del jardí d'escultures del Museu d'Art de Seül (SOMA) construït pels jocs olímpics de l'any següent.

Bibliografia:

- HERCE, M. *La rehabilitació de l'entorn metropolità i l'oportunitat olímpica*, XXXI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, L'Hospitalet de L., Centre d'Estudis de L'Hospitalet , 1987.
- MARCÉ I SANABRA, F. *Hospitalencs d'ahir*. L'Hospitalet de Llobregat: Ateneu de Cultura Popular de L'Hospitalet de Llobregat, 1994.
- MARCÉ I SANABRA, F. "25 imatges de la història de l'Hospitalet", 1979.
- NAVARRO, F. *Els plans de L'Hospitalet*, Quaderns d'Estudi, 8, Centre d'Estudis de L'Hospitalet, 1989.
- NOGUÉS, A. SUNYER, J. FERRER, J. *El projecte territorial de L'Hospitalet de Llobregat per als anys noranta*. Ajuntament de L'Hospitalet, 1994, pp.31-48.
- PIERA GONZÁLEZ, M. «Les masies de l'Hospitalet». *Quaderns d'estudi*, [en línia], 2014, Núm. 27, p. 23-43.
- VVAA. *Història de l'Hospitalet. Una síntesi del passat com a eina de futur*, Dirigida per Joan Camós i Carles Santacana .Centre d'Estudis de L'Hospitalet. Publicado por Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1997.
- VINTRÓ I CASALLACHS, J. *Geografia General de Catalunya* (volum 2: Província de Barcelona), 1910.

Webgrafia:

- <https://elfar.cat/art/33816/treballs-arqueologics-a-la-sitja-de-la-torrassa>
- https://www.elnacional.cat/ca/societat/aigues-barcelona-passat-industrial-hospitalet-mural_403000_102.html
- <https://raco.cat/index.php/QuadernsCELH/article/view/276291>
- <http://www.ub.edu/passatmesrecent/2015/11/12/arqueologia-industrial-hospitalet-de-llobregat/>
- <https://agora.xtec.cat/inscanvilumara/linstitut/historia/>
- <https://www.nataliapiernas.com/historia-empresa/100anosdeteclasala/>

Disseny i continguts de la Guia Didàctica – Àgora Serveis Culturals SL

Exposició organitzada per:

**Museu
de L'Hospitalet**

Ajuntament de L'Hospitalet

Amb el suport de:

**Diputació
Barcelona**

**Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura**